

DE EXTERNE KOSTEN VAN BANANENPRODUCTIE **EEN SECTORSTUDIE**

TRUE PRICE/TRUCOST ONDERZOEK EN REACTIE STICHTING MAX HAVELAAR

1. DE REKENING VAN SOCIALE EN MILIEUSCHADE

“Bananen zijn het meest verhandelde fruit ter wereld, met een exportwaarde van 10 miljard dollar per jaar. Ze zijn een essentiële inkomensbron voor duizenden plattelandshuishoudingen in ontwikkelingslanden. Maar agrochemie-intensieve productie samen met dalende producentenprijzen hebben op sociaal en milieugebied geleid tot vele uitdagingen (FAO World Banana Forum, 2016).¹

Die uitdagingen zijn niet af te zien aan de mooie, gele trossen in het winkelschap. Ook het milde prijskaartje van de meeste bananen helpt om de consument te verleiden. Toch geeft juist dat prijskaartje reden te vermoeden dat de sociale en milieukosten waarmee de productie van de bananen gepaard ging, zijn ‘geëxternaliseerd’. Externe kosten zijn productiekosten die niet zijn verdisconteerd in de marktprijzen, de koper betaalt er niet voor. (Zie IMF 2010².) Ze worden in plaats daarvan afgewenteld op de samenleving, die uiteindelijk de rekening betaalt: rechtstreeks of door verlies aan welvaart.

Voorbeelden kunnen helpen om het concept minder abstract te maken. Het verbranden van fossiele brandstoffen om elektriciteit op te wekken geeft luchtvervuiling. Voor de omwonenden kan dat gezondheidsklachten, ziektekosten, loonderving en een verlaagde levensverwachting betekenen. Maar degene die de elektriciteit opwekt, zal de gemeenschap voor deze kosten waarschijnlijk niet (volledig) compenseren. Gezondheidsschade is daarmee een externe kostenpost van elektriciteitsopwekking. In de sociale sfeer gaat het bijvoorbeeld om de financiële en medische consequenties van bedrijfsongevallen die zijn veroorzaakt door slechte bescherming tegen gevaarlijke situaties op het werk. Als de werkgever die kosten niet voor zijn rekening neemt, externaliseert hij ze. Ook de effecten van een te laag loon op het welzijn van een gezin zijn externe sociale kosten.

Een duurzame bananensector, dat is wat vele organisaties en bedrijven voor ogen staat. Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen (IMVO) staat immers hoog op de maatschappelijke agenda. Inzicht in de totale impact van de bananenproductie, dus inclusief externe kosten en baten, helpt om de juiste stappen te zetten. De veroorzaakte schade moet dan eerst gekwantificeerd worden en vervolgens gemonetariseerd (uitgedrukt in geld), volgens vastgelegde berekeningswijzen. Zo wordt de schade zichtbaar die eerst verborgen bleef. Er wordt een prijskaartje aan gehangen. Dit leidt tot transparantie en maakt beter geïnformeerde beslissingen mogelijk in de transitie naar duurzaamheid.

2. HET ONDERZOEK NAAR DE TRUE PRICE VAN BANANEN

In opdracht van Fairtrade International deden True Price en Trucost de eerste grote studie ooit naar de externe sociale en milieukosten die voortkomen uit de teelt van bananen. Zij onderzochten die kosten in de vier belangrijkste producerende landen: Colombia, de Dominicaanse Republiek, Ecuador en Peru.

Het onderzoek had drie doelen.

- In kaart brengen van de externe duurzaamheidskosten.
- Vergelijken van de schade in de bananensector als geheel met die van Fairtrade bananen.
- Met de verkregen informatie concrete kansen opsporen voor verdere kostenreductie en de 'best practices' destilleren waarmee die reducties zijn te bereiken.

In de vier genoemde landen verzamelden de onderzoekers samen met Fairtrade International bij 15 Fairtrade plantages en 97 kleine boeren gedetailleerde data over gebruikte landbouwinputs, werkomstandigheden en milieu-impact. Sector-gemiddelden op dezelfde aspecten, om te dienen als benchmarks, werden ontleend aan secundaire bronnen. Lokale experts hielpen om de gevonden resultaten te verifiëren en valideren.

De studie berekende de huidige en toekomstige externe kosten van de volgende impact categorieën.

Sociaal	Milieu
Kinderarbeid	Klimaatverandering
Dwangarbeid	Luchtverontreiniging
Intimidatie (verbaal; fysiek/seksueel geweld)	Waterverontreiniging
Onvoldoende inkomen	Bodemverontreiniging
Discriminatie	Landgebruik
Gezondheid en veiligheid op het werk	Afval
Overwerk	Uitputting van beschikbaar water
Onvoldoende loon en sociale zekerheid	

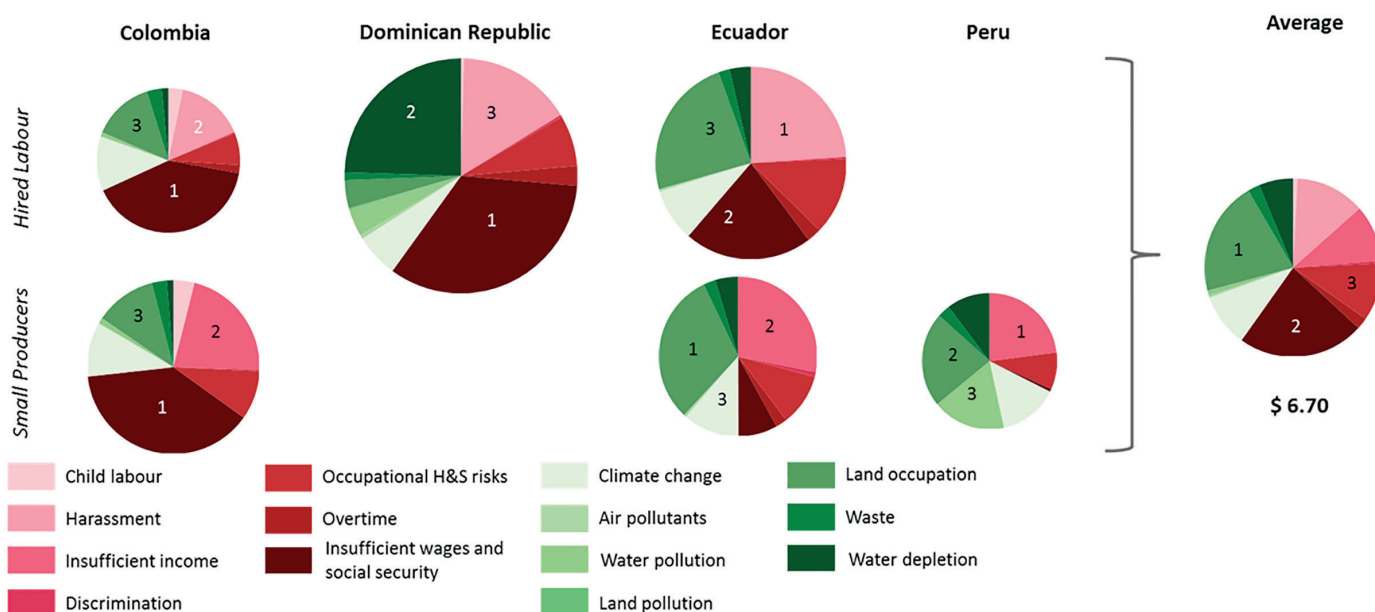
True Price en Trucost geven een uitvoerige verantwoording over hun onderzoeksmethodologie en de beperkingen daarin, zoals o.a. de vergelijking tussen informatie afkomstig uit primaire met die uit secundaire bronnen en de afwezigheid van sommige data. In de omgang met deze beperkingen is de grootst mogelijke zorgvuldigheid in acht genomen.

3. DE EXTERNE KOSTEN VAN DE BANANENSECTOR

Hoe zien de externe sociale en milieukosten eruit voor de bananensector als geheel? De gemiddelde externe kosten die worden veroorzaakt door de bananensector bedragen 6,70 dollar per doos bananen van 18,14 kilo.

De sociale schade is met 60% beduidend groter dan de milieuschade. De belangrijkste kosten zijn het gevolg van ontoereikend loon en gebrek aan sociale zekerheid voor de arbeiders en een ontoereikend inkomen voor kleine boeren. Een kleiner deel wordt veroorzaakt door verbaal of fysiek geweld en door ongezond en onveilig werk. Dat laatste resulteert nogal eens in ongelukken, die fataal kunnen aflopen.

De overige 2,70 dollar³ (40%) zijn externe milieukosten. De grootste boosdoeners hier zijn landgebruik, wateruitputting en klimaatverandering. Bij landgebruik gaat het om de waarde van de ecologische diensten die het oorspronkelijke landschap leverde voordat de bananen hun intree deden. De kosten van wateruitputting zijn een afgeleide van de hoeveelheid water die voor de bananenteelt is gebruikt en de lokaal beschikbare hoeveelheid. Klimaatverandering is een functie van energiegebruik, bemesting en emissies van broeikasgassen die vrijkomen door bewerking van de bodem.

Total external costs

Costs per box of bananas		Colombia	Dominican Republic	Ecuador	Peru	Average	
Hired labour	Social costs	\$3.50	\$6.95	\$4.70	NA	Social	\$4,00
	Environmental costs	\$1.65	\$4.65	\$2.95	NA	Environmental	\$2,68
Small producers	Social costs	\$4.70	NA	\$2.70	\$1.30		
	Environmental costs	\$1.70	NA	\$2.70	\$2.65		

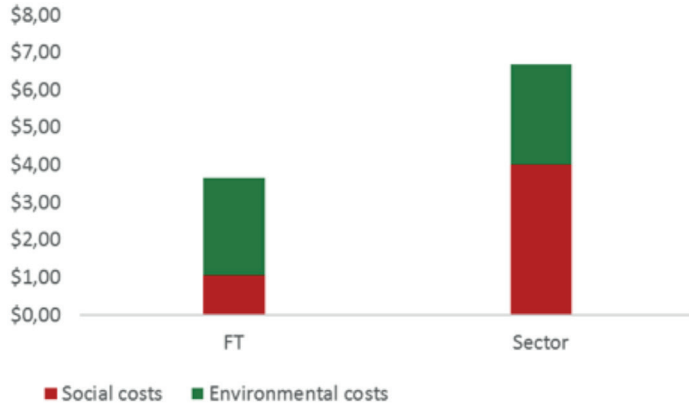
Top 3 largest external costs

Costs per box of bananas		Colombia		Dominican Republic		Ecuador		Peru	
Hired labour	1	Insufficient wages and social security	\$2.07	Insufficient wages and social security	\$3.90	Harassment	\$1.83	NA	NA
	2	Harassment	\$0.78	Water depletion	\$2.85	Land occupation	\$1.83	NA	NA
	3	Land occupation	\$0.71	Harassment	\$1.84	Insufficient wages and social security	\$1.66	NA	NA
Small producers	1	Insufficient wages and social security	\$2.45	NA	NA	Land occupation	\$1.67	Insufficient income	\$0.90
	2	Insufficient income	\$1.37	NA	NA	Insufficient income	\$1.52	Land occupation	\$0.89
	3	Land occupation	\$0.73	NA	NA	Climate change	\$0.62	Water pollution	\$0.69

Sector averages of external costs and top 3 largest external costs (in US\$) per box of bananas of hired labour and small producers.

4. FAIRTRADE BANANEN VERGELEKEN

Fairtrade gecertificeerde producenten scoren aanmerkelijk beter dan het sector-gemiddelde. In alle landen liggen hun sociale en milieukosten beneden de benchmarks. Het totaal van hun externe kosten is gemiddeld 45% helft lager dan het sector totaal, namelijk 3,65 dollar tegenover 6,70 dollar.

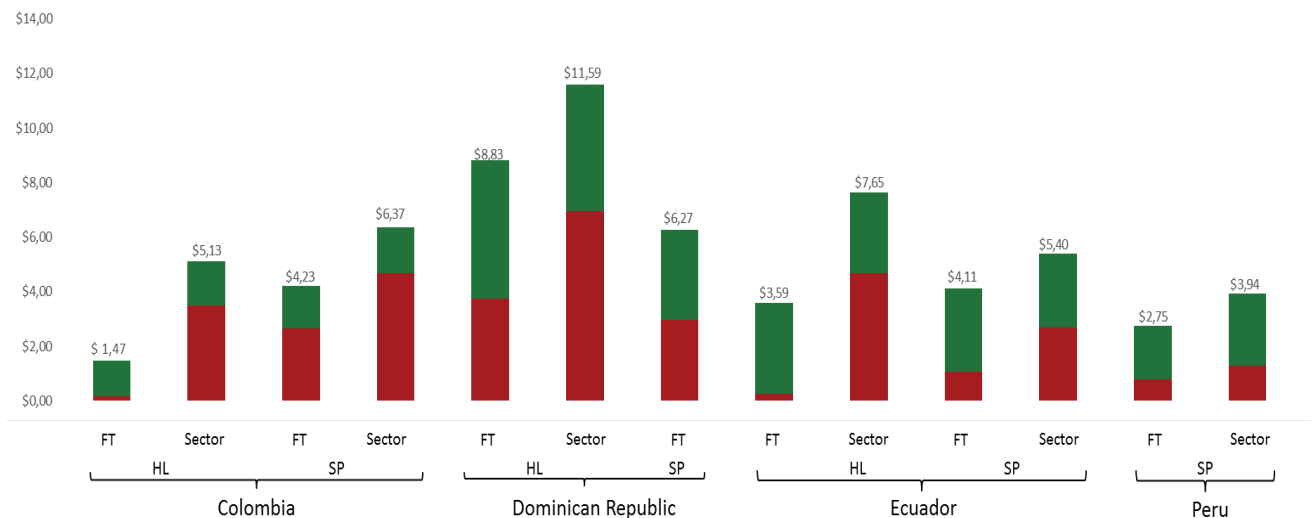

	Fairtrade	Sector
Social costs	\$ 1.05	\$ 4.00
Environmental costs	\$ 2.60	\$ 2.68

External costs per Fairtrade (FT) and sector average box of bananas

Het meest bepalende onderscheid zit aan de sociale kant. In de sector als geheel is de sociale schade gemiddeld bijna vier keer zo hoog als bij de groep Fairtrade producenten, namelijk 4,00 dollar versus 1,05 USD. Hoofdoorzaak voor die kloof zijn de loonhoogte en sociale zekerheid voor arbeiders en het inkomen voor kleine boeren. Ook tussen landen onderling zijn de verschillen groot.

\$/box of bananas

Social and environmental costs per box of bananas for Fairtrade and sector benchmark hired labour (HL) and small producers (SP)

Aan de milieukant ontlopen de scores elkaar veel minder. Tegenover dollar 2,60 aan gemiddelde externe kosten bij Fairtrade staat dollar 2,70 voor de sector als geheel. Het hoogst zijn de milieukosten in de Dominicaanse Republiek, door een hoog watergebruik bij lage opbrengsten. In Colombia zijn de kosten veel lager, vanwege juist relatief hoge opbrengsten bij een lager gebruik van landbouwinputs als kunstmest, bestrijdingsmiddelen en water. Gemiddeld blijven de opbrengsten per hectare bij Fairtrade achter bij die van de sector, wat op een aantal milieuaspecten leidt tot hogere externe kosten per doos. Een belangrijke opmerking bij die uitkomst is dat het aandeel biologisch werkende producenten in de onderzochte Fairtrade groep hoger is dan gemiddeld in de sector, met name in Ecuador en de Dominicaanse Republiek.

Een gedetailleerd overzicht van de gevonden waarden op de verschillende sociale en milieuaspecten staat in onderstaande tabel. In de onderste rij zijn de minimumprijzen opgenomen die Fairtrade in 2015 hanteerde voor biologische bananen. Dit geeft een indruk van de verhouding tussen de externe kosten en die Fairtrade minimumprijs, als enige beschikbare referentie. Naar de werkelijk betaalde prijzen is geen onderzoek gedaan.

Impact category	Colombia				Dominican Republic			Ecuador				Peru	
	FT HL	Bench-mark HL	FT SP	Bench-mark SP	FT HL	Bench-mark HL	FT SP	FT HL	Bench-mark HL	FT SP	Bench-mark SP	FT SP	Bench-mark SP
Child labour	\$0.00	\$0.17	\$0.00	\$0.25	\$0.03	\$0.05	\$0.00	\$0.00	\$0.00	\$0.00	\$0.00	\$0.00	\$0.00
Forced labour	\$0.00	\$0.00	\$0.00	\$0.00	\$0.00	\$0.00	\$0.00	\$0.00	\$0.00	\$0.00	\$0.00	\$0.00	\$0.00
Harassment	\$0.00	\$0.78	\$0.00	\$0.00	\$0.02	\$1.84	\$0.00	\$0.00	\$1.83	\$0.00	\$0.00	\$0.00	\$0.00
Insufficient income	\$0.00	\$0.00	\$0.94	\$1.37	\$0.00	\$0.00	\$0.87	\$0.00	\$0.00	\$0.48	\$1.52	\$0.75	\$0.90
Discrimination	\$0.03	\$0.02	\$0.01	\$0.02	\$0.00	\$0.04	\$0.03	\$0.02	\$0.03	\$0.02	\$0.05	\$0.00	\$0.00
Occupational H&S risks	\$0.05	\$0.37	\$0.10	\$0.58	\$0.13	\$0.81	\$0.10	\$0.10	\$0.99	\$0.01	\$0.57	\$0.02	\$0.35
Overtime	\$0.01	\$0.09	\$0.00	\$0.00	\$0.21	\$0.31	\$0.17	\$0.04	\$0.18	\$0.13	\$0.12	\$0.00	\$0.00
Insufficient wages and social security	\$0.08	\$2.07	\$1.60	\$2.45	\$3.36	\$3.90	\$1.80	\$0.10	\$1.66	\$0.42	\$0.43	\$0.02	\$0.03
Climate Change	\$0.38	\$0.62	\$0.69	\$0.64	\$0.96	\$0.70	\$0.79	\$0.93	\$0.68	\$0.79	\$0.62	\$0.58	\$0.56
Air Pollutants	\$0.01	\$0.01	\$0.05	\$0.01	\$0.26	\$0.07	\$0.11	\$0.05	\$0.03	\$0.06	\$0.02	\$0.00	\$0.00
Water Pollutants	\$0.17	\$0.04	\$0.04	\$0.06	\$0.38	\$0.44	\$0.50	\$0.00	\$0.00	\$0.00	\$0.00	\$0.02	\$0.69
Land Pollution	\$0.01	\$0.00	\$0.00	\$0.00	\$0.02	\$0.02	\$0.00	\$0.00	\$0.00	\$0.00	\$0.00	\$0.00	\$0.00
Land Occupation	\$0.63	\$0.71	\$0.65	\$0.73	\$0.49	\$0.45	\$0.63	\$2.07	\$1.83	\$1.85	\$1.67	\$0.94	\$0.89
Waste	\$0.00	\$0.17	\$0.00	\$0.18	\$0.00	\$0.13	\$0.00	\$0.00	\$0.15	\$0.00	\$0.13	\$0.03	\$0.12
Water Depletion	\$0.11	\$0.08	\$0.16	\$0.08	\$2.97	\$2.84	\$1.27	\$0.28	\$0.27	\$0.34	\$0.25	\$0.38	\$0.41
Total social	\$0.16	\$3.50	\$2.65	\$4.67	\$3.74	\$6.96	\$2.97	\$0.25	\$4.69	\$1.06	\$2.70	\$0.80	\$1.28
Total environmental	\$1.31	\$1.63	\$1.58	\$1.70	\$5.08	\$4.64	\$3.30	\$3.34	\$2.96	\$3.05	\$2.70	\$1.95	\$2.66
EXW price	\$10.35	\$10.35	\$10.35	\$10.35	\$9.60	\$9.60	\$9.60	\$9.05	\$9.05	\$9.05	\$9.05	\$8.55	\$8.55

External costs per impact (US\$ per box of banana) - all countries, hired labour (HL) and small producers (SP)

5. LESSEN TREKKEN

De studie constateert dat de bananensector kan leren van het Fairtrade systeem. Externe kosten en met name de sociale zijn te verminderen door praktijken over te nemen die binnen Fairtrade al gangbaar zijn. Aan de methoden van de best-presterende Fairtrade producenten kan iedereen zich optrekken, ook telers binnen Fairtrade zelf. Want ook in de Fairtrade reeksen per land lopen de scores onderling uiteen.

De studie geeft gedetailleerde technische opties voor bijvoorbeeld het bereiken van grotere water efficiëntie en hogere opbrengsten per hectare. Bij het laatste is cruciaal de juiste balans te vinden tussen productiviteitsverhoging en precies de optimale hoeveelheid inputs aan energie, bemesting en water, zodat de milieukosten van landgebruik, klimaatverandering en wateruitputting daadwerkelijk kunnen afnemen. Een hogere opbrengst per hectare leidt in beginsel tot een hoger inkomen voor de teler (tenzij de grotere volumes in de breedte van de sector gaan terugslaan op de prijs). Die inkomensverbetering kan ook worden doorgegeven aan betere lonen en arbeidsvoorwaarden voor de werkers.

6. DE ROL VAN HET FAIRTRADE SYSTEEM

Welke kenmerken van het Fairtrade systeem zorgen nu precies voor de geconstateerde voorsprong van Fairtrade producenten op de sector benchmark? De studie heeft de oorzakelijke verbanden niet nader onderzocht, dat was niet haar doel. Ze geeft dus geen verklaringen voor de verschillende prestaties van producenten, de ambitie van het onderzoek is de achterblijvers te voorzien van zo precies mogelijke verbeterpunten in hun teeltpraktijk.

Toch zijn de werkzame elementen van het Fairtrade systeem zeker in de uitkomsten terug te vinden. De standaard laat zich niet onbetuigd. De Fairtrade standaard heeft twee pijlers, die beide bijdragen aan het resultaat.

Op de eerste plaats is er een robuuste productiestandaard. Die geeft het niveau aan dat een bananenteler moet halen. De eisen in de standaard zoeken de balans tussen haalbaarheid, ook voor weinig bemiddelde boeren, en een zo sterk mogelijk duurzaamheidsresultaat. De producenten worden gecontroleerd op naleving, op straffe van verlies van hun Fairtrade certificatie. De certificatie staat dus borg voor een bepaalde duurzaamheidskwaliteit.

Maar niet alleen de producent wordt geacht zijn verantwoordelijkheid te nemen. Fairtrade heeft ook een standaard voor handelaren. Die schrijft voor dat voor bananen nooit minder dan de minimumprijs mag worden betaald aan de producent, per regio verschillend. Het nadrukkelijke doel is bij te dragen aan de internalisatie van sociale en milieukosten. Dit vanuit de wetenschap dat de markt deze kosten pleegt te veronachtzamen. Er is bovendien een vaste extra waardeoverdracht in de vorm van de Fairtrade premie, gesteld op 1 dollar per doos bananen. De premie geeft producenten ruimte om, volgens eigen prioriteitstelling, achterstanden op sociaal, milieu- en ondernemersvlak sneller in te lopen.

Fairtrade producenten hebben gemiddeld lagere externe kosten dan de sector als geheel, met name op sociaal gebied. Dat impliceert dat zij meer uitgeven om die kosten te voorkomen. Een verband met betere handelsvoorwaarden is uiteraard zeer aannemelijk. En bovendien direct zichtbaar in sommige effecten van de Fairtrade premie.

Op plantages beslissen de werkers over de bestemming van het premiegeld dat zij ontvangen. In boerenorganisaties doen de leden dat. De studie vond dat werkers op plantages in Colombia en Ecuador de premie vooral inzetten voor onderwijs en gezondheidszorg. Daaraan wordt per voltijds arbeidskracht respectievelijk 355 en 420 dollar per jaar besteed. Deze kosten hoeven de families vervolgens niet meer uit eigen zak te betalen. De premie draagt zo via zogenoemde ‘in-kind benefits’ bij aan het loon van de arbeider. Bij kleine boeren ging er 30 tot 35 dollar/FTE naar de werkers. Deze telers besteden het grootste deel van de premie aan productiviteitsverbetering, met respectievelijk 95 en 225 dollar per ha per jaar in Ecuador en Colombia.

7. ACTIEPUNTEN

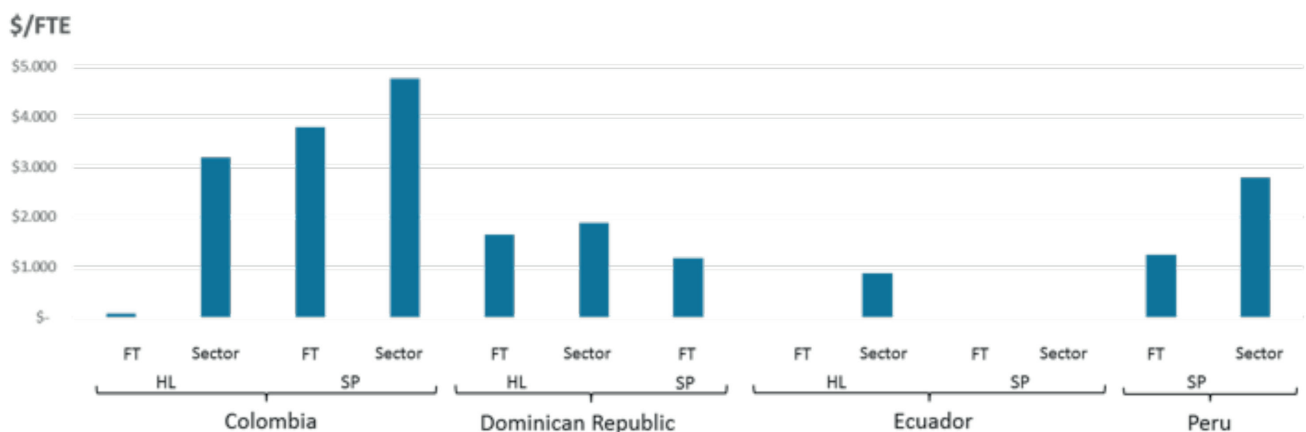
Max Havelaar Nederland is ingenomen met het onderzoek van True Price/Trucost. De uitkomsten onderstrepen de relevantie van Fairtrade. We ontleen daaraan drie actiepunten.

7.1. Meer Fairtrade bananen in de supermarkt

Op dit moment draagt 18% van alle verkochte bananen in Nederland het Fairtrade Keurmerk. Gelet op de hoge duurzaamheidsprestaties van Fairtrade moet dat percentage nog fors omhoog. Zo kunnen supermarkten laten zien dat IMVO hen menens is. Met de groei van hun Fairtrade volumes dragen zij actief bij aan verdere verduurzaming van de bananensector. De productiestandaard van Fairtrade wordt geïmplementeerd bij de teelt van hun bananen en de hogere inkomsten uit handel onder keurmerkvoorwaarden geven de telers meer ruimte om de overgebleven externe kosten voortvarend aan te pakken.

7.2. Extra maatregelen om het loongat te dichten

Sociale rechtvaardigheid zit in het DNA van Fairtrade. Maar ook op Fairtrade gecertificeerde plantages bestaat nog een loongat tussen het wenselijke en het feitelijke. De studie maakt dat gat zichtbaar in een grafiek.

Wage gaps for hired workers in plantations (HL) and small producers (SP) (US\$/FTE/year), representing the gap between an annual living wage and an annual average wage)

Met de huidige marktprijzen zal het niet lukken om de kloof volledig te dichten. Er is dus een extra bijdrage nodig vanuit de keten. In het Wage Improvement Project (WIP) ontwerpen deelnemers in Fairtrade International maatregelen om met een kleine extra bijdrage van de consument een zo groot mogelijke impact op de lonen te realiseren. Een en ander in overleg met de lokale vakbeweging. Zodra de concepten rond zijn, gaan we ze op hun effectiviteit testen met supermarkten die vrijwillig willen meedoen. Het beste concept krijgt voor 2020 een definitieve plaats in de bananenstandaard.

7.3. Meer aandacht voor productiviteitsverbetering

De verschillen tussen producenten binnen hetzelfde land, ook in de Fairtrade groep, geven aan dat de telers met de laagste opbrengsten per ha nog aanzienlijk kunnen verbeteren. Fairtrade International voert samen met het Latijns-Amerikaanse producentennetwerk CLAC het Productivity Improvement Project (PIP) uit. Hierbij zetten boeren de premie in voor verbeteringen in de teeltmethoden. Om programma's als deze op te schalen zal Fairtrade ook de steun van de donorgemeenschap zoeken.

8. EEN ROUTEKAART NAAR DE SDG's

True Price en Trucost sluiten hun rapport af met de constatering dat de transitie naar een bananensector zonder externe sociale en milieukosten geen illusie hoeft te zijn, gelet op de bevindingen van het onderzoek. Er zijn volop mogelijkheden. Om de beste praktijken norm te laten worden, moet de weg naar grotere transparantie en kostenverlaging worden vervolgd. Voorwaarde is doorgaand onderzoek en samenwerking binnen de sector, zodat kennis wordt gedeeld en gezamenlijke programma's tot stand komen. De effecten op de externe kosten moeten vervolgens nauwkeurig worden gemonitord.

Het rapport stelt dat de sector zich kan laten inspireren door Fairtrade die haar missie direct linkt aan het behalen van meerdere Sustainable Development Goals (SDG's). Aan deze doelen hebben alle overheden in de wereld zich verbonden, met als overkoepelend doel het beëindigen van de armoede in de wereld. Op basis van transparantie en concrete strategieën voor de reductie van externe duurzaamheidskosten valt een routekaart samen te stellen. Totale verduurzaming in 2030 is het eindstation. Met een dergelijke routekaart kan de bananensector op haar beurt rolmodel worden voor andere agrarische sectoren.

Stichting Max Havelaar
Fenny Eshuis

Dit document is gebaseerd op het rapport A. de Groot Ruiz, V. Fobelets, C. Grosscurt, P. Galgani, R. Lord, R. Hardwicke, M. Tarin, P. Gautham, D. McNeil and S. Aird (2017) [The external costs of banana production: A global study](#). Fairtrade International / True Price / Trucost.

¹ FAO (2016). World Banana Forum. www.fao.org/economic/worldbananaforum/wbf-aboutus/en

² IMF (2010). What Are Externalities? www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/2010/12/basics.htm#

³ Afronding op 5 dollarcent